

MARCZAK Piotr¹Architektura latarni morskich wczoraj i dziś²**WSTĘP**

Podstawową funkcją latarni morskiej jest funkcja znaku nawigacyjnego wskazującego właściwy kurs statkom. Jako znak nawigacyjny musi spełniać wymogi widoczności na brzegu morskim – jej światło musi być widoczne na odpowiedniej wysokości, być emitowane w określonych sekwencjach oraz być widoczne ze znacznych odległości. Z tego względu latarnie zazwyczaj przyjmują formę wieży, wyróżniającej się spośród innej zabudowy lub spośród innych elementów krajobrazu. Do wieży latarni często przylegają budynki o funkcji towarzyszącej, np.: mieszkalnej dla latarnika, magazynowej, łączności lub stacji hydrometeorologicznej. Zespół zabudowań, charakterystyczne dla danej wieży detale, kolorystyka i emisja światła wyróżnia je spośród innych latarni i daje możliwość jej identyfikacji. Latarnia morska spełnia rolę znaku nawigacyjnego nocnego (światło) i dziennego (punkt charakterystyczny w krajobrazie).

Miejsca lokalizacji latarni morskich było wybierane nieprzypadkowo – zawsze znajdowało się na odpowiednim wzniesieniu lub w widocznym dla statków miejscu.

Latarnie morskie stanowią zazwyczaj charakterystyczny akcent w krajobrazie nadmorskim, zarówno tym postrzeganym od strony lądu, jak i od strony morza. Nie będąc marynarzem jesteśmy skazani na oglądanie latarni właśnie od strony lądu – Fotografia 1.

Fot. 1. Widok latarni w Gąskach od strony drogi dojazdowej

1. FORMA ARCHITEKTONICZNA LATARNI MORSKICH

Latarnie morskie miały swój pierwowzór w płonącym na wzgórzu w pobliżu linii brzegowej stosie drewna – tzw. blizie. Następnym etapem były kamienne lub ceglane wieże, które miały na swym szczycie otwarte paleniska. Lokalizacja blizy lub wieży na wzgórzu umożliwiała dobrą widoczność od strony morza przy niewielkich wysokościach budowli, gdyż te zazwyczaj nie miały schodów. Latarnie, jak wszystkie budowle korzystające z rozwoju budownictwa i techniki zmieniały swoją formę. Na przestrzeni dziejów były udoskonalane, aby osiągnąć formę wieży na planie koła lub ośmioboku z latarną elektryczną. Okrągła lub ośmiokątna wieża lepiej opiera się silnym, nadmorskim wiatrom.

¹ Politechnika Gdańska, Wydział Architektury, Katedra Architektury Morskiej i Przemysłowej.

² Artykuł recenzowany.

W celu określenia charakterystycznych form architektonicznych latarni morskich wybrano niektóre latarnie istniejące wzdłuż wybrzeża Morza Bałtyckiego w Polsce, Niemczech i Danii.

Część z nich niezależnie od miejsca powstania ma podobną formę, materiał konstrukcyjny czy detal architektoniczny. Część ma formę nietypową, jak na znak nawigacyjny.

W budowie latarni wyróżniamy trzy części – podstawę, trzon wieży i laternę. Podstawa zapewnia latarni stabilność, wewnątrz wieży znajdują się schody prowadzące do laterny. Wieża decyduje o architekturze latarni i jej odbiorze wizualnym, ze względów konstrukcyjnych zazwyczaj jest szersza i masywniejsza u dołu, a zwęża się ku górze. W laternie znajduje się urządzenie optyczno-światłne, a laternę okala galeria. Z niej to rozpościerają się najpiękniejsze widoki.

Wśród latarni polskiego wybrzeża Bałtyku możemy wyróżnić kilka typów zależnych od czasu powstania i materiału konstrukcyjnego. Najwięcej latarni zostało wybudowanych w XIX wieku, z cegły czerwonej lub rzadziej żółtej i są to latarnie: Świnoujście (1957) - Fot.2A, Niechorze (1866) – Fot. 2B, Kołobrzeg (1909) – Fot. 2C, Gąski (1877), Darłowo (1885), Jarosławiec (1838), Ustka (1892), Czołpino (1875), Rozewie II (1875), Gdańsk Nowy Port (1894). Wieży na planie koła lub ośmioboku towarzyszą dodatkowe zabudowania mieszkalne lub gospodarcze. Latarnia i budynki utrzymane w tym samym stylu, posiadają charakterystyczne dla budownictwa ceglanego detale. Wieńcząca wieżę laterna z daszkiem lub kopułą, otoczona jedną lub dwiema galeriami. Projektanci dbali o to, aby latarnie były rozpoznawalne pod względem detalu i kolorystyki od strony morza.

A. ŚWINOUJŚCIE

B. NIECHORZE

C. KOŁOBRZEG

D. KIKUT

E. ROZEWIE I

F. KILONIA

G. HOU FYR

H. STRIB

I. NEUKIRCHEN

J. FRANKEKLINT

Fot. 2. Wybrane latarnie zlokalizowane w pasie Morza Bałtyckiego.

Podobne w stylu i wybudowane w tym samym okresie latarnie znajdują się w innych rejonach południowego Bałtyku – np. latarnia w Kilonii w Niemczech – Fot. 2F.

Drugą grupą latarni są latarnie w konstrukcji stalowej: Jastarnia (1950), Stilo (1906), lub w konstrukcji mieszanej kamiennieo-stalowej: Rozewie I (1822/1970/1978) – Fot. 2E. Powstały one w XX w., a latarnia w Rozewiu w latach 70-tych była dwukrotnie podwyższana i otrzymała część górną w konstrukcji stalowej.

Jedyną latarnią na polskim wybrzeżu o konstrukcji kamiennej jest niedostępna dla turystów latarnia Kikut (II. poł. XIX w./1962) – Fot. 2D.

Natomiast w Danii częściej spotykane są stosunkowo niskie latarnie na planie koła lub kwadratu, tynkowane i malowane na biało z akcentami czerwonymi: Hou Fyr - Fot. 2G, Strib –Fot. 2H.

Latarnie zlokalizowane na wybrzeżu Morza Bałtyckiego przybierają również nietypowe formy: niskie, przysadziste, przypominają bardziej budynki mieszkalne niż znak nawigacyjny: Neukirchen – Fot. 2I, Frankenklint – Fot. 2J. (2I – latarni przekształcona w mieszkanie – teren prywatny, 2J – latarnia funkcjonująca).

2. WSPÓŁCZESNE LATARNIE MORSKIE

Współczesne projektowane i budowane latarnie morskie odbiegają od tradycyjnych form. Podążając za współczesnymi technologiami budowy, nowymi wyzwaniami architektonicznymi i potrzebami użytkowymi nadal utrzymują formę wieży, ale jakże różną od tych nam znanych. Dla przykładu przy projektowaniu wieży latarni znajdującej się na terenie kampusu uniwersyteckiego w Arabii Saudyjskiej – King Abdullah University architekci inspirowali się tradycyjnymi formami arabskimi oraz plastrzem miodu [6]. Powstała smukła wieża wykonana z prefabrykowanych, sześciokątnych elementów betonowych, tworzących wewnątrz podświetlane, ażurowe atrium. Wieża pełni funkcję latarni, ale również jest miejscem organizacji wydarzeń kulturalnych.

Innym przykładem nietypowej latarni morskiej jest projekt latarni w Rio de Janeiro. Obecnie jeszcze w fazie projektu w przyszłości ma stanowić bramę do miasta, ale również ostrzegać przed niebezpiecznymi mieliznami i rafami wzdłuż wybrzeża. Zaprojektowano tutaj wiele atrakcji dla mieszkańców i turystów, m. in.: molo, platformy widokowe, ściankę wspinaczkową, kawiarnię, sklep z pamiątkami. Całość w niekonwencjonalny sposób oświetlona w technologii LED.

3. INNE FORMY INSPIROWANE LATARNIAMI

Latarnie morskie stanowią również inspirację dla innych twórców, w tym architektów. Inspiruje nie tylko forma latarni z umieszczoną na szczycie latarną emitującą światło, ale także sam motyw światła. przykładowo w Helsinkach powstał projekt adaptacji dawnego zbiornika olejowego na świetlną instalację przestrzenną [6]. Docelowo w zbiorniku ma znajdować się lodowisko. 2000 żarówek w stalowej obudowie daje rozpoznawalny z dużej odległości oraz efektowny wyraz architektoniczny obiektu.

W miejscowościach nadmorskich widoczne jest wykorzystywanie motywu latarni morskich w celu podkreślenia istnienia takiej w najbliższym sąsiedztwie, albo jest wyrazem tęsknoty za charakterystycznym punktem na wybrzeżu. W Dziwnówku istnieją dwie budowle wykorzystujące formę latarni, usytuowane kilkaset metrów od siebie. Jedną z nich jest budynek recepcji Campingu Viking – Fotografia nr 3. Widać tu odwzorowanie formy wieży latarni, wykorzystanie tradycyjnego materiału oraz detali architektonicznych. Budynek został utrzymany w dobrych proporcjach i wpisany w kontekst lokalizacyjny.

Fot. 3. Budynek recepcji campingu Viking w Dziwnówku

Fot. 4. Sezonowy obiekt usługowy w Dziwnówku

Fot. 5. Podstawa reklamy w formie latarni morskiej w Gdańsku

Fot. 6. Latarnia morska jako element centrum handlowego inspirowanego skandynawską wioską w Gdańsku

Druga budowla będąca sezonowym obiektem handlowym jest nieproporcjonalna i stanowi element niesprzyjający ładowi przestrzennemu – Fot. 4. Forma latarni morskiej, uznana za atrakcyjną komercyjnie można spotkać również w Gdańsku. Spotkamy tu ją jako podstawę wielkoformatowej reklamy – Fot. 5 oraz jako element zagospodarowania terenu wokół centrum handlowego Fashion House Outlet Centre Gdańsk – Fot. 6. Jak prawdziwe latarnie, każda z tych form emituje światło w nocy.

WNIOSKI

Latarnie morskie stanowią nieodłączny element krajobrazu morskiego. Od stuleci przestrzegają żeglarzy przed niebezpieczeństwami i informują o zbliżającym się lądzie. Każda z nich ma swoją unikalną historię. Niektóre zachwycają wyglądem, inne otoczeniem w jakim się znajdują. Oprócz funkcji praktycznej, stanowią także atrakcję turystyczną – są zabytkami architektury, świadectwem dziedzictwa technicznego i morskiego. Rozwój współczesnych systemów nawigacji morskiej powoduje, że często pierwotna funkcja tych obiektów zanika. Spotkanie z unikalną architekturą latarni jest często spotkaniem z zabytkiem techniki morskiej, obiektem specyficznym dla wybrzeża, a niepowtarzalną atrakcją jest możliwość podziwiania morza z innej perspektywy.

Streszczenie

Latarnie morskie (LM) jako znaki nawigacyjne są niezwykle interesującymi obiektami architektonicznymi. Smukłe formy wynikające z ich funkcji oraz specyficzna lokalizacja sprawiają, że są one charakterystycznymi punktami w krajobrazie nadmorskim. Identyfikują go wizualnie i stają się magnesem przyciągającym turystów. LM, jak wszystkie obiekty korzystające z rozwoju budownictwa i techniki zmieniały swoją formę, nie zmieniając funkcji znaków nawigacyjnych. Rozwój współczesnych systemów nawigacji powoduje, że często pierwotna funkcja tych obiektów zanika. Charakterystyczne pod względem formy i lokalizacji LM zmieniają swoją funkcję, a także stanowią inspirację dla inwestorów i architektów w projektowaniu innych budynków, budowli i form użytkowych.

Architecture lighthouses past and today

Abstract

Lighthouses (LM) as the beacons are extremely interesting architectural objects. Slender forms resulting from their functions and specific location make them characteristic points in the landscape of the seaside. They identify it visually and become a magnet for tourists. LM, like all objects that use the development of construction and technology have changed its form without changing the function of beacons. The development of modern navigation systems means that the primary function of these objects often disappears. Characteristic of the form and location of the LM is changing their function, and turn into an inspiration for investors and architects in the design of other buildings, structures and formulations.

BIBLIOGRAFIA

1. Komorowski A., Pietkiewicz I., Szulczewski A.: Morskie drogowskazy polskiego wybrzeża, Gdańsk, 2011
2. Komorowski A., Pietkiewicz I., Szulczewski A.: Najstarsze latarnie morskie Zatoki Gdańskiej, Gdańsk, 2009
3. Latarnie morskie świata, pod red. Ressel E., Bielsko-Biała, 2011
4. <http://www.evolu.us>
5. <http://greenpublicart.com>
6. <http://beautifuldecay.com>
7. <http://www.columbus-rowy.pl>

